

## Lezing naar aanleiding van het bezoek van ZKH prins Filip en HKH prinses Mathilde aan het Expertisecentrum voor Ervaringsgericht Onderwijs [K.U. Leuven]

op 9 maart 2007

*Mevrouw  
Monseigneur  
Mijnheer de rector  
Geachte genodigden*

Met de viering van 30 jaar ErvaringsGericht Onderwijs in 2006 dachten we het hoogtepunt van onze geschiedenis te hebben beleefd. Maar, Mevrouw, Monseigneur, uw aanwezigheid hier vandaag zal in de annalen van ons centrum als het echte summum geboekstaafd staan. Wij voelen ons door uw bezoek uitermate vereerd.

Ik heb in de voorbije weken met mijn zinnen in Grasse verwijld, de Franse parfumstad. Hoe kan ik *l'essence*, zoals het daar heet, de essentie van gepassioneerd werk van vele medewerkers, leerkrachten, vormers en onderzoekers, over zoveel jaren ... distilleren tot een verhaal van 20 minuten?

Dit is de vraag die ik wil beantwoorden: levenselixir voor de samenleving, bereid in het CEGO-lab, welke werkzame bestanddelen zou dat bevatten?  
Als het onze missie is om via onderwijs voor welvaart en welzijn te zorgen, wat moet dan in dat onderwijs een absolute prioriteit zijn?

### Een gave emotionele ontwikkeling

Het zal u ongetwijfeld ook bezighouden:

- de familiedrama's,
- het pestfenomeen op school, op het werk,
- kinder- en vrouwenmishandeling,
- onze hoge score in de zelfdodingsstatistieken.

Nog veel meer menselijk leed haalt de media niet eens. Bij elk verhaal over mishandeling sta je versteld van hoe het zover is kunnen komen en vooral van hoe lang het kon blijven aanslepen.



Peter Adriaensens is duidelijk in zijn analyse: geef elk kind en elke volwassene de kracht om elke vorm van respectloos gedrag door anderen, waar dan ook, te herkennen en op een natuurlijke, evidente manier te pareren. Hoe leren we kinderen/volwassenen neen te zeggen en anderen een halt toe te roepen – niet op een krampachtige manier die onzekerheid uitdrukt, maar met de innerlijke kracht die autoriteit afdwingt? Hoe geven we hen de kracht om bij financiële tegenslag en armoede ten minste niet de eigen waardigheid te verliezen? Hoe leren we hen ruimte in te nemen in plaats van zich, *à la limite*, helemaal weg te cijferen – zoals dat bij zelfdoding het geval is.

Onderwijs, zo vinden we, moet meer inzetten op zelfvertrouwen, op zelfwaardegevoel, op emotioneel goed in elkaar zitten, op het leren omgaan met gevoelens. Het gaat om de moed om te communiceren, om komaf te maken met de angst, om de confrontatie aan te durven.

De maatschappelijke winst van zo'n doel kan men zich nauwelijks voorstellen. Door resoluut dat spoor te volgen, maken we op termijn campagnes tegen pesten overbodig. Ook de supernanny's zullen uit beeld verdwijnen wanneer ouders zonder schuldgevoel voor hun kinderen duidelijkheid kunnen scheppen en een natuurlijk gezag uitstralen. Dit is de positieve boodschap voor het onderwijs: ga voor de stralende mens.

### Verbeeldingskracht

Jean-Luc Dehaene, met de Benelux in gedachten, verwoordde ooit:

*“Voor de handelsgeest moet je in Nederland zijn,  
voor de financiering in Luxemburg,  
voor een kwaliteitsvol product in België.”*

Er is toch wel iets met de Belgen! Ik denk aan bakeliet en de saxofoon, aan Dr. Piot en spitstechnologen aan deze universiteit, ik denk aan Jan Hoet en Gerard Mortier – nu intendant aan de New Yorkse opera. Maar ook dit heeft mij altijd aangesproken:

***De Amerikaanse miljonair en avonturier Steve Fossett is er met zijn ballon 'Spirit of Freedom' als eerste in geslaagd een non-stop soloballonvlucht rond de aarde te maken.***

*De meteorologische begeleiding van deze expeditie werd verzorgd door twee Belgische weerkundigen van het Koninklijk Meteorologisch Instituut in Ukkel, Luc Trullemans en David Dehenauw.*

Wat is het dat al deze mensen met elkaar verbindt?



Verbeeldingskracht! *Die geistige Kraft*. Het vermogen om zich de werkelijkheid rafijn voor te stellen. De zorg voor het detail, het fingerspitzengefühl. De finesse die je nodig hebt om goeie chocolade te maken – die hebben de Belgen.

Waarom hebben we dat? Omdat ons kleuteronderwijs zo goed is. Omdat het projectmatig en thematisch werkt. Omdat het nog steeds drijft op de richtlijnen van Ovide Decroly, in ons systeem verankerd sinds het leerplan van 1936!

Omdat het onderwijs ervoor zorgt dat kinderen door werkelijkheid geïmpregneerd geraken, indringende ervaringen opdoen en die vervolgens in beeld en klank en woord en beweging en rollenspel tot uitdrukking brengen. Impressie gevolgd door expressie.

De beste ingenieurs in de VS? Boerenzonen!

Het verbaast me niet, dat van die ingenieurs! Door hun ervaring op de *farm* hebben ze de materiële wereld bij manier van spreken in hun lijf. Omdat ze weten wat licht en zwaar is, hoe verschillend aarde kan zijn, hoe materialen op elkaar inwerken ...

Verbeeldingskracht, intuïtie ... het is geen verdacht begrip meer. In om het even welk beroep maakt dat het verschil tussen de echte specialist en iemand die ook het diploma heeft, maar niet de diepe voeling met de realiteit ... Een hoog IQ geeft je gevatheid, snelheid, maar zonder intuïtie kun je geen kei zijn.

Investeren in spitstechnologie kan ons op korte termijn op koers houden. Voor de lange termijn moeten we investeren in de plek waar alle deskundigen worden gemaakt: het onderwijs. Onderwijs kan maken dat (bij wijze van voorbeeld) onze ingenieurs nog ingenieuzer zijn. En dat proces – zo leren we uit de *brain research* – moet in het eerste levensjaar beginnen!

Een ode aan de verbeeldingskracht dus.

### Zelfsturing en ondernemingszin

In Nederland hanteren ze tegenwoordig de term 'aardgasbaten': het gaat om een gigantisch fonds dat voor strategische innovaties in het onderwijs wordt ingezet.

Wij hebben gas noch olie. We moeten onze toekomst dus op andere manieren veiligstellen. De enige grondstof die ons rest, is het menselijk kapitaal en daarin een nog veel te weinig aangeboord vermogen: ondernemingszin.

*Een observatie:*

Karen weet heel goed wat ze wil.

Binnen het aanbod kan ze *keuzes maken* en voor zichzelf realistische doelen stellen.

Ze heeft voldoende *wilskracht* om te bereiken wat ze



wil. Ze kan afwerken, obstakels overwinnen, doorzetten ...

*Scenario's* bedenken en uitvoeren geeft voor Karen weinig problemen.

Ze bepaalt zelfs mee het traject van anderen.

Ze neemt vaak de *leidersrol* op zich, maar houdt rekening met de feedback die ze krijgt.

Niets bijzonders aan dit relaas ... ware het niet dat Karen slechts 3,5 is en gewoon in een kleuterklas geobserveerd werd.

Karen weet van aanpakken. Ze scoort hoog op alle componenten van zelfsturing, maar ze voegt daar creativiteit aan toe: ze ziet kansen, kan zich mogelijkheden verbeelden en kan volslagen nieuwe initiatieven bedenken. Karen is een ondernemster, een 'entrepreneur' zoals dat nu in managementjargon heet.

Ondernemingszin – de krachtige mix van zelfsturing en creativiteit – is typisch voor de ondernemer: hij of zij ligt wakker van de kloof die er gaapt tussen wat is en wat zou kunnen zijn. Dat is wat hem of haar drijft om aan de slag te gaan.

Ondernemen is veel doen met weinig. Het is beslissen om de straat over te steken omdat aan die kant de zon op je gezicht schijnt. Dat kost niets, maar op een koude winterdag verhoogt het wel je levenskwaliteit. Ondernemingszin is levenskunst.

In deze brede omschrijving is er niets mis met ondernemingszin: er is niets elitairs aan. Het is evenzeer van tel in de economie als in het dagelijkse bestaan van ieder van ons, in gezin en vrije tijd. Het is van belang voor wie kansrijk is, maar des te meer voor wie kansarm is. Zonder zelfsturing en ondernemingszin is de actieve welvaartsstaat een utopie.

We kunnen ons vandaag nauwelijks voorstellen wat meer en beter ondernemen kan opleveren, vooral als het betekent: meer halen uit de beschikbare middelen! Alleen al door het effect van goede zelfsturing op het vlak van ongevallenpreventie kunnen we verwachten dat miljoenen euro's voor andere zaken vrijkomen.

### Verbondenheid

In mijn drankje ontbreekt nog één ingrediënt. We kunnen mensen competentier maken, meer verbeeldingskracht geven en we kunnen inzetten op ondernemingszin. Maar zijn dan bijvoorbeeld de aanslagen van 11 september net niet het voorbeeld van een ingenieuze constructie?

Mensen competentier maken moet gepaard gaan met iets anders: we moeten ervoor zorgen dat die competentie ten bate van de samenleving wordt ingezet – of die ten minste niet schaadt. Dat heeft alles te maken met waardeopvoeding.



Moeten we dan terug naar de autoritaire aanpak en de moraliserende stijl? Dat is geen uitweg. Wij pakken het probleem bij de wortel aan: we maken dat kinderen zich verbonden voelen met zichzelf, met de mensen rondom hen, met de materiële wereld, met de samenleving en de natuur ... Verbondenheid staat haaks op 'de-link-wentie'! Verbondenheid maakt dat je huivert bij de vaststelling van pollutie, van wreedheid tegen dieren – blijkbaar niet evident voor bepaalde rechters, van vandalisme ... Een meer fundamentele vorm van preventie is er niet. Het vraagt van het onderwijs dat het situaties schept waarin kinderen de ervaring kunnen opdoen van de absolute, intense, onvergelykbare satisfactie en lust die gepaard gaan met zorgen voor, met koesteren, met kansen geven, met zien groeien en gedijen, kortom ... met liefhebben.

### Slot

We willen sterke mensen, mensen die goed in hun vel zitten, mensen met verbeeldingskracht, ondernemingszin en een gevoel van verbondenheid. Hoe krijgen we zoiets met ons onderwijs klaar?

Het antwoord is simpel: niets weggooien, maar alles wat er is versterken! We hebben een goed uitgebouwd onderwijsbestel dat zich gedurende meer dan honderd jaar heeft kunnen ontwikkelen. Er is vanuit de gemeenschap via de eindtermen duidelijkheid over wat onderwijs moet voortbrengen. Er is een inspectie die erop toeziet dat de school haar verbintenissen nakomt en dat alle ontwikkelingsgebieden goed aan bod komen. En boven alles: de mensen die er werken zijn professioneel én gemotiveerd; ze zijn begaan met hun kinderen. Al het nodige is in stelling gebracht. We zitten in 'poleposition'.

Het enige wat we missen, is een manier om onze dagdagelijkse inspanningen doelgerichter te maken, een gids om elke beweging die je als leerkracht maakt meer impact te geven. Dat is nu net wat CEGO aanlevert.

Het kan eigenlijk niet eenvoudiger: mensen, jullie zijn goed bezig, maar vraag je voortdurend af hoe je kinderen, leerlingen, studenten het hier en nu maken. Hoe ze het maken terwijl ze in de kinderopvang of op school zijn, hoe ze het maken tijdens de lessen en activiteiten ... Probeer daarbij zicht te krijgen op hun welbevinden en betrokkenheid.

1. Voelen ze zich thuis? Kunnen ze zichzelf zijn? Zijn ze in hun sas?
2. Hoe betrokken zijn ze? Zijn ze geboeid? Tonen ze concentratie, motivatie, fascinatie?

Als het op die punten goed zit, weten we dat kinderen echt in ontwikkeling zijn, dat de kennis echt wordt opgeslagen en straks in nieuwe situaties zijn nut kan bewijzen!



Daarvan dromen we bij het CEGO: dat onderwijskwaliteit – naast de peilingproeven – afgemeten zou worden aan deze eenvoudige 'indicatoren'.

Stel u dan voor dat we van elke regio, van elk land die gegevens zouden hebben. Dat we, bijna zoals in de beursberichten, zouden kunnen vernemen dat het welbevinden de laatste week met 3 punten is gestegen, maar dat betrokkenheid niet is toegenomen.

Stel u voor hoe makkelijk het dan ook zou zijn om de individuele curve te maken – van baby tot afgestudeerde, zo men wil. Het zou ons niet ontgaan wanneer een kind in de problemen komt. Met zulke aanwijzers zouden we meteen kunnen detecteren waar de demotivatie bij jongeren in het onderwijs begint. We zouden bijgevolg ook sneller kunnen ingrijpen en niet verrast zijn – zoals nu – door de lage prestaties van bijvoorbeeld hoogbegaafde kinderen.

Is het onderwijs klaar om zo aan kwaliteit te werken? Daar bestaat geen twijfel over. Het voltrekt zich al dagelijks in scholen. Ondanks de klachten over werkdruk en overdreven planlast verrast de dynamiek mij die in het onderwijs steekt, als ik zie hoeveel er bruist, hoeveel teams weten wat ze willen en doelgericht, met synergie bezig zijn. Sla maar eender welk nummer van Klasse open. Kijk naar de vele proeftuinen in het onderwijs die vanuit het project 'accent op talent' door de Koning Boudewijnstichting op de sporen zijn gezet. Kijk naar de laureaten van de jaarlijkse UNIZO-prijs voor de 'ondernemende school'. Alleen – zoals minister Frank Vandenbroucke aangeeft: de verschillen tussen scholen zijn immens. De sleutel om daar verandering in te brengen is goed gebruik maken van de krachten die in kinderen, leerkrachten en scholen schuilten ... Samen kunnen we meer!

Dit was de essentie: ik hoop u te hebben laten proeven van waar het CEGO voor staat. Wat mij en mijn team beweegt, is precies die missie: op een wetenschappelijk onderbouwde manier grenzen verleggen en meer van het menselijke potentieel ontsluiten. Ik nodig u nu graag uit om in het licht van die boodschap van naderbij kennis te maken met onze projecten.



*Prof. F. Laevers*

9 maart 2007